

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

19.zk 2025 • 7€

Marta Calvo Larralde | Artxiboak

ABADIÑOKO NUESTRA SEÑORA DE BEGOÑA BARNETEGIA

Frankismoaren ongintza sistemaren hastapenetan

Ikerketa osoa:

ESKUINEAN

HAUR TALDE BAT LEHEN
JAUNARTZEA OSPATZEN
BARNETEGIAN, APAIZAK,
AGINTARI MILITAR ETA ZIBILEKIN

Gérman Zorraquín.
Gerediaga Elkartearen artxiboa

1 936an Mercedes Sanz Bachiller eta Javier Martínez de Bedoya falangistek *Auxilio de Invierno* sortu zuten, Valladoliden, nazien *Winterhilfe*-aren ereduari jarraituz. Ondoren, Gobernazio Ministerioaren menpe jardun zuten, Auxilio Social izenarekin, delegaritza nazional, probintzial eta lokalen bitartez. Eliza katolikoarekin zein militarrekin harremandu ziren eta horri esker Estatuan garatu zen ongintzaren kontrola eskuratu zuten denbora gutxian.

Haurrei bideratutako egoitzak 1937an sortutako Ama eta Umea Babesteko Obra izeneko atalak kudeatzen zituen, emakume falangisten zuzendaritzapean. Gizonak piramidearen puntan, emakumeak oinarrian. Ez zen kasualitatea, gizonak emakumeak “zaindu” behar zituzten, aldiz, emakumeek haurrak.

Hiru urtetik aurrerako haur eta nerabeei zuzendutako egoitzek barnetegi izaera zuten: *Hogares Infantiles* (3-7 urte), *Hogares Escolares* (7-12 urte) eta *Hogares de Aprendices* (12-17 urte). Haurrak adina eta sexuaren arabera banatzen ziren. Gerora, gazteen “laneratzeari” begira, *Hogares Residenciales* izenekoak egokitu ziren.

📷 Auxilio Social-eko propaganda

Testu desberdinen arabera, Bizkaian antolatu ziren hasierako egoitzen artean zegoen Abadiñokoa, Gordexola eta Portugaletekoarekin batera. Hala ere, hainbat izan ziren berrogeigarren hamarkadan aritu zirenak. Hurrengo taula laburpen modura erabili daiteke:

Bizkaiko Auxilio Socialeko egoitzetan egon ziren haurrak: kopurua, sexua eta adinaren arabera.

	ABADIÑO/ SODUPE	GORDEXOLA	PORTUGALETE	MUNGIA	BILBO	URDUÑA	BARAKALDO
KOPURUA	55 /80	50	55/120	150	142	250 / 300	44
SEXUA	Mistoa	?	Mutilak	Mutilak / Neskak	Neskak	Mutilak	Mutilak
ADINA	3-7 urte	?	7-20 urte	7-16 urte	7<	7-12 urte	18<

Norberak egina.

 Larraskitu familiaren artxiboa.

Hogar infantil Virgen de Begoña. Abadiño, 1939-1951

Abadiñoko Nuestra Señora de Begoña Bizkaian ego-
kitu zen hasierako egoitzetako bat izan zen. Hiru
eta zazpi urteko 55 neska-mutilekin hasi zen eta 65
edota 80 haur jasotzera heldu zen, Eugenia Díez
edo Díaz Urrutiaren zuzendaritzapean.

Zelaietako Hotela izenez ezagutzen den eraikinean
zegoen, hau da, 1894an Juan de Arancibia arkitek-
tu eta Bizkaiko Adingabeen Babeserako Probintzia
Batzordeko kideak eraikitako Ibaigoiti Etxean. *Auxi-
lio Social*ek Piedad Bengoechea Landari egindako
inkautazio baten bitartez eskuratu zuen jauregia.

Egoitzaren inaugurazio ofiziala 1940ko apiri-
lean egin zen, *aniversario de la Victoria* dela-
koarekin bat eginez, baina 1939ko amaieran
martxan zen.

Diskurtsoaren arabera, egoitzetan barne-har-
tzen ziren haurrak umezurtzak, abandona-
tuak edota eskaleak ziren. Hala ere, ideolo-
gia marxista gaixotasun kutsakortzat hartzen
zutela kontuan hartu behar da eta gerrako
umeak edota presoen seme-alabak abando-
natu moralizat hartzen zituztela.

Marisol eta Boni, bi istorio

María Soledad Larrasquitu Basterrechea «Marisol» Elorrion jaio zen 1934an. Aita Basaurikoa zen eta batailoiz sozialista batean aritu zela uste dute senideek, Peña Lemonakoan. Marisol 2019an hil zen eta alabari ez zion egoitzan egondako urteei buruzko gauza handirik esan, soilik ahizparekin egon zela, ilea labur eramaten zutela eta ondo jaten zutela. Denbora gutxi egon ziren bertan. Haien amak, Soledad Basterrechea, Bergarako senide batzuekin bidali zuen Marisol, bera Frantziara neskame zihoan bitartean, alaba txikienarekin batera.

Bonifacio Oribe Lartitegui «Boni» Bermeen jaio zen, 1937an. Kontatu ziotenaren arabera, aita, Agirreren bizkartzaina zen eta obus batek hil zuen. Omenean, aitaren izena darama, bera jaio aurretik hil baitzen. Amak, Nicolasa, aña eta neskame lana lortu zuen Irun, Elorrio edota Bilboko familia handiekin baina semeak ezin zituen berarekin eraman. Aukera zuenean bisitatzea joaten zen, eta jai egunetan semea ateratzen zuen. Errebonbilloetara eraman zuela gogoratzen du eta udako oporrak Bermeen pasatzen zituela, baita gero egoitzara bueltatzeko negarrak.

Boni Abadiño, Urduña eta Portugaleteko egoitzetatik igaro zen, 1956an atera zen arte. Abadiñoko esperientzia beste egoitzetan izandakoa-rekin alderatzen du eta beste bietan emandakoa

ankerra izanik, Abadiñokoa hobeagoa dirudi. Janaria ona zela berresten du, Abadiñon ez zuela goserik pasa eta, orokorrean, jasotzen zuen tratua zuzena zela.

ESKUINEAN

**NESKA-MUTILEN TALDEA,
BATZUK LEHEN JAUNARTZEKO
ARROPAGAZ JANTZITA
ERIZAINEKIN, ABADIÑOKO
BARNETEGIKO ESKAILERETAN**

Gérman Zorraquín.
Gerediaga Elkartearen artxiboa

*Auxilio
Social*

Egoitzako hormetan Donald ahatearen marrazkiak zeudela gogoratzen du, baita Gabonetako jaiotza, sarrerako lehoiak eta komunetan zegoen zotal usain txarra. Aingeru Zaindariaren ermitaren inguruko zelaian olgetan aritzen zirela gogoratzen du eta Marcos izeneko lorezainari lapurtutako marrubiak.

Anaiarekin batera sartu zutela uste du, berak bi urte zituelarik, baina ez du anaiarekin egotearen oroitzapenik. Haurrez inguratuta bizi zen baina bakarrik sentitzen zela dio. Izan ere, zaintzaileek ezin zuten familia giroa ordeztu, ez eta hurrek behar zuten arreta eskaini. Gogoratu beharra dago ez zutela formakuntzarik eta kargupean ziztuzten haurren kopuruak haien gaitasuna gainditzen zuela.

EZKERREAN

**NESKA-MUTILAK ETA
EMAKUMEAK LEHEN
JAUNARTZAREN OSPAKIZUNEAN
BARNETEGIKO ESKAILERETAN**

Gérman Zorraquín.

Gerediaga Elkartearen artxiboa

 Auxilio Social-eko erakusketaren sarrera. Bilbao, 1938.

Beste egoitzetan ez bezala, ez ditu zigor fisikoak gogoratzen. Hala ere, beldurtarazpena deskribatzen du:

(...) igual, para darnos miedo, ¡que va a venir el sacamantecas! Algún muñeco para aterrorizarnos, someternos a la oscuridad, en alguna ocasión, como cuando me metieron en la despensa, meterme a la oscuridad.

Egoitzako zuzendaria zen Eugeniari buruzko oroitzapenak ez dira hobeak:

(...) ella tenía una tumbona de mimbre. Se sentaba y me decía “¡ráscame el juanete!” Real, ¡eh!

📷 Larraskitu familiaren artxiboa.

Zaintzaileekiko adokrinamendua

Gizonek emakumeak "zaintzen" zituzten eta emakume falangistek neskameak. Egoitzaren pisua guardadoras izeneko emakumeen lepoan jausten zen. Arropak garbitu, sukaldatu edota haurrak lotara eramateaz arduratzen ziren. Abadiñoko egoitzaren kasuan hiru bat izen gogoratzen dituzte auzokide eta senideek, Ramona eta Inés Arteaga ahizpak eta Mari Cruz Uribe.

Ramona eta Inés guardesen etxean bizi ziren, interna aritzen ziren. Aldiz, Mari Cruz joan-etorrian ibiltzen zen, seme-alabak baitzituen. Mari Cruzen soldata urria izango zela adierazten du alabak, haurren arropak garbitzeko ematen zizkioten hiru xaboietatik bat estraperloan saltzen baitzuen.

Ramona eta Mari Cruz euskaraz aritzen ziren haien artean eta horren ondorioz behin baino gehiagotan zigortu zituzten, soldata murriztuz edota ja-

tekoa kenduz. Zentzu honetan, Boni eta Marisol, familia euskaldunetan jaiotakoak, hizkuntza galdu zuten.

📷 Auxilio Social-eko propaganda irudiak. Biblioteca Nacional

Haurrekiko adoktrinamendua

Auxilio Socialek haurrak adoktrinatzeko helburua zuen hezkuntza proiektua diseinatu zuen. Haurrak egoitza batetik bestera igarotzen ziren, proiektuan murgilduz, eta Abadiñoakoa ibilaldi horren hastapena baino ez zen.

Hogares infantiles delakoetan, haurrak jaunartzera-ko prestatzen bazituzten ere Bonik ez du hezkuntza bereziki erlijiosoa zutenik gogoratzen. Marisol en se-nideak ordea zalantzak dituzte ia jasotako hezkuntzak ez zuen bere nortasunean eragin, emakume oso autonomoa zen baina ordu asko ematen zituen eliz-giroan. Egoitza mistoa izanda ere, baliteke neskek ordu gehiago ematea erlijio kontuetan.

Abadiñoako San Trokaz elizan egoitzako 140 haur baino gehiago jaunartu ziren. Mezak Juan Onagoitiak zuzendu ohi zituen eta Ángel Isasmendik orga-

noarekin laguntzen zuen. Aurkitu den lehenengo mezaren laburpenak honela dio:

El día 24 de diciembre de 1939 hicieron su Primera Comunión en el Hogar Infantil de Abadiano 15 niños (...) Se han bautizado en este hogar tres niños de 3 y (ez da ulergarria) años.

Hiru urteko haurrak bataiatzeak hainbat gauza adieraz ditzake, besteak beste, haien gurasoak ezagutzen ez zirela eta, ondorioz, nortasun berri bat ematen ari zitzaizela edo, ezagututa ere, haurrei fedea inposatzen ari zitzaizela gurasoen erabakiaren aurka.

Jaunartzeak botere erakustaldiak ziren eta Mugimenduaren hierarkiak argazkirako bertaratzen ziren. Testuinguru horretan hobeto ulertu daiteke Gerediagako Agiritegian gordetako argazkia eta *El Correo Español* - *El Pueblo Vasco* egunkariaren 1945eko abuztuaren 15eko alean topa daitekeena. Orri oinean dionez, bertan ageri dira Genaro Riestra, Eduardo Lastagaray, Javier Ybarra, Teresa González de Gorbeña eta Enrique Ramírez. Argazkian dira ere Juan Onagoitia eta Ángel Isasmendi Abadiñoako beste apaizekin batera:

Egoitza itxi zenean, 1951ko ekainaren 24an, haurrak Sodupera mugitu zituzten. Aldiz, Sodupeko egoitzaren itxieran, ustez 1959an, mutilak Mungiara bideratu zituzten eta neskak Bilbora, *Hermanas de la Compasión* eta *Ángeles Custodios* ordena erlijio-soen esku, hurrenez hurren.

Marta Calvo Larraide
Gizarte Langilea eta Gizartea, Politika
eta Kulturen doktoregaia